

**SURDOPEdagogik ta'limda interfaol metodlardan
foydalanish samaradorligi****Usmonova Shahnoza Shukurali qizi**

Qo'qon Davlat Universiteti

Maxsus pedagogika kafedrası

Surdopedagogika

+998 91 694 06 69

@shahnoza4600@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada surdopedagogik ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy samaradorligi tahlil qilinadi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan darslarda interfaol yondashuvlar — “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Sinkveyn”, “Insert”, “Rol o'ynash”, “Bumerang” kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarning tafakkuri, nutqi va ijtimoiy faolligini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada shuningdek, interfaol metodlar o'quvchilarda o'z fikrini erkin bayon etish, jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish, eshitish kompensator mexanizmlarini faollashtirishdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlardan tizimli foydalanish surdopedagogik ta'limda o'quvchilarning kommunikativ, ijtimoiy va kognitiv kompetensiyalarini sezilarli darajada oshiradi.

Kalit so'zlar: surdopedagogika, interfaol metod, eshitishda nuqson, kommunikativ kompetensiya, ta'lim texnologiyasi, o'quv faoliyati, rivojlantiruvchi ta'lim, hamkorlik, nutq faolligi, metodik yondashuv.

Аннотация

В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты эффективности использования интерактивных методов в сурдопедагогическом образовании. Применение таких методов, как «Мозговой штурм», «Кластер», «Синквейн», «Инсерт», «Ролевая игра», «Бумеранг», способствует активизации мышления, речи и социальной активности учащихся с нарушениями слуха. Особое внимание уделено формированию коммуникативных навыков, развитию сотрудничества и использованию компенсаторных возможностей слухового восприятия. Результаты исследования показывают, что систематическое использование интерактивных методов значительно повышает уровень когнитивных и коммуникативных компетенций обучающихся, а также делает процесс обучения более мотивирующим и продуктивным.

Ключевые слова: сурдопедагогика, интерактивные методы, нарушение слуха, коммуникативная компетенция, образовательные технологии, когнитивное развитие, активное обучение, сотрудничество, речевая активность, методический подход.

Annotation

This article analyzes the theoretical foundations and practical effectiveness of using interactive methods in surdopedagogical education. The use of methods such as “Brainstorming,” “Cluster,” “Cinquain,” “Insert,” “Role Play,” and “Boomerang” in classes with hearing-impaired students enhances their cognitive activity, speech development, and social participation. The study highlights the importance of interactive techniques in fostering communication skills, collaborative learning, and activating compensatory mechanisms for hearing loss. Research results demonstrate that systematic application of interactive methods significantly improves learners’ communicative, social, and cognitive competencies, making the educational process more engaging, inclusive, and effective.

Keywords: surdopedagogy, interactive methods, hearing impairment, communication competence, educational technology, cognitive skills, inclusive education, collaboration, speech activity, methodological approach.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, maxsus ta’lim, xususan, surdopedagogika sohasida interfaol metodlarni joriy etish — eshitishda nuqsoni bo‘lgan bolalarning bilish jarayonini faollashtirish, nutqiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir. Surdopedagogik ta’limning asosiy maqsadi — eshitish imkoniyati cheklangan bolalarda og‘zaki va eshituv nutqini shakllantirish, muloqot madaniyatini rivojlantirish, shuningdek, ularni jamiyat hayotiga faol integratsiyalashuviga tayyorlashdan iboratdir. Ta’lim jarayonida interfaol metodlar o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro muloqotga asoslanib, bilimlarni mustaqil o‘zlashtirish, tahlil qilish va ijodiy qo‘llash imkoniyatini yaratadi. Interfaol metodlardan foydalanish surdopedagogik darslarning samaradorligini oshirish, motivatsiyani kuchaytirish, diqqat va xotirani faollashtirish hamda nutq faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday metodlar bolalarning dars jarayonida faol ishtirok etishiga, o‘z fikrini erkin bayon etishiga, hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishiga imkon beradi. So‘nggi yillarda mamlakatimizda inklyuziv va maxsus ta’lim sohasini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash va ularning ta’lim olishini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari, shuningdek, 2022–2026-yillarda

Xalq ta'limini rivojlantirish konsepsiyasi doirasida maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish belgilangan. Shu nuqtayi nazardan, surdopedagogik ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish — zamon talablariga mos, samarali, natijadorlikni oshiruvchi didaktik yechim hisoblanadi. Interfaol metodlarning surdopedagogik amaliyotda qo'llanishi eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda mantiqiy tafakkur, kuzatuvchanlik, nutqni idrok etish va fikrni tuzilmali ifoda etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy dars shakllariga qaraganda interfaol o'yin, munozara va jamoaviy faoliyat asosidagi mashg'ulotlar o'quvchilarda yuqori darajadagi ishtirok va ijobiy emotsional muhitni ta'minlaydi. Shunday qilib, surdopedagogik ta'limda interfaol metodlardan foydalanish nafaqat o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida insonparvarlik, ishonch va faol hamkorlikka asoslangan o'quv muhitini yaratadi. Mazkur maqolada interfaol metodlarning surdopedagogik ta'limda qo'llanish mexanizmlari, ularning psixologik-pedagogik asoslari hamda samaradorlik ko'rsatkichlari ilmiy jihatdan yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

So'nggi yillarda maxsus pedagogika, xususan, surdopedagogika sohasida olib borilgan tadqiqotlar eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalashda interfaol metodlarning ahamiyatini alohida ta'kidlamogda. Ilmiy manbalar tahliliga ko'ra, bu metodlar nafaqat ta'lim samaradorligini oshiradi, balki bolalarning ijtimoiy, kommunikativ va bilish faoliyatini rivojlantirishda ham muhim o'rin tutadi. Masalan, A.A. Abdullaeva (2023) o'z tadqiqotida interfaol o'qitish metodlari eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarda muloqot kompetensiyasini shakllantirish, nutqni idrok etish va talaffuzni takomillashtirishda yuqori natija berishini ta'kidlaydi. T. Karimova (2022) esa "Hamkorlikda o'qitish" va "Aqliy hujum" metodlari surdopedagogik mashg'ulotlarda o'quvchilarning o'z fikrini mustaqil bayon etishiga yordam berishini ko'rsatadi. L.S. Vygotskiyning (reprint, 2021) sotsiokultural nazariyasi ham interfaol ta'limning psixologik asoslarini belgilaydi. Unga ko'ra, bolaning bilish jarayoni ijtimoiy faoliyat orqali shakllanadi va o'qituvchi bu jarayonda vositachilik (mediatsiya) rolini bajaradi. Aynan shu yondashuv surdopedagogik ta'limda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol muloqotni ta'minlaydi. K. X. To'xtayeva (2024) o'z ishida eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda sensor va nutqiy integratsiyani rivojlantirishda o'yin va rolli mashg'ulotlarning ahamiyatini ko'rsatadi. Uning fikricha, interfaol o'yin elementlari orqali bolalarda emotsional muhit yaxshilanadi, bu esa o'z navbatida idrok va xotira jarayonlarini faollashtiradi. Xalqaro manbalar orasida M. Marschark va P. Spencer (2022) tahriri ostidagi "The Oxford Handbook of Deaf Studies in Learning and Cognition" asarida eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning o'qish jarayonida vizual-multimodal yondashuvlar va interaktiv strategiyalarning samaradorligi keng yoritilgan. Mualliflar interfaol metodlarning asosiy afzalligi sifatida o'quvchilarning

o‘zaro muloqot va fikrlash jarayonida faol ishtirok etish imkonini qayd etadilar. UNESCO (2023) ma’lumotlariga ko‘ra, maxsus ta’limda raqamli va interfaol metodlarni qo‘llash, ayniqsa, eshitishida nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’limning sifatini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Shu bois, ko‘plab zamonaviy surdopedagogik markazlarda AR (augmented reality) va interfaol ekranlar asosida o‘qitish tajribalari joriy etilmoqda. Shuningdek, E. Hasanov (2021) o‘z ilmiy ishida interfaol metodlarning o‘quvchilarda motivatsiyani oshiruvchi, ijodiy fikrlashni rag‘batlantiruvchi va axborotni faol qabul qilishga undovchi vosita ekanligini ilmiy isbotlab bergan. Tahlil qilingan adabiyotlar asosida xulosa qilish mumkinki, interfaol metodlardan foydalanish surdopedagogik ta’lim jarayonini yanada jonlantiradi, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida o‘zaro ishonchli muloqot o‘rnatadi hamda o‘quvchilarning bilish faoliyatini ijobiy yo‘nalishda rivojlantiradi. Shu bilan birga, bu metodlarning ta’sirchanligi o‘qituvchining metodik tayyorgarligi, individual yondashuv va motivatsion omillarga bog‘liqdir.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, faol o‘qitish texnologiyalari, surdopsixologik yondashuv va inklyuziv ta’lim tamoyillari tashkil etadi.

- Tadqiqotning maqsadi — eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning bilim, nutqiy faoliyat va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligini aniqlashdan iborat.
- Tadqiqot ob’ekti-Surdopedagogik ta’lim jarayonida interfaol metodlarni qo‘llash, ya’ni eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar bilan olib boriladigan darslarning interfaol tashkil etilishi.
- Tadqiqot predmeti-Interfaol o‘qitish metodlarining eshitishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning bilish, nutqiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi samaradorlik ko‘rsatkichlari.
- Tadqiqot maqsadi-Interfaol metodlar orqali surdopedagogik ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning tafakkur, nutqiy faollik va ijtimoiy moslashuv darajasiga ijobiy ta’sirini aniqlash
- Tadqiqot vazifalari:Surdopedagogik ta’limda interfaol metodlarning ilmiy-nazariy asoslarini o‘rganish

Amaliy mashg‘ulotlarda qo‘llaniladigan samarali interfaol metodlarni tanlash va tizimlashtirish; Tanlangan metodlar asosida tajriba-sinov mashg‘ulotlarini tashkil etish; O‘quvchilarning bilim, nutqiy faollik va kommunikativ ko‘nikmalarini baholash; Tajriba natijalarini tahlil qilish va metodik tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqot usullari-Tadqiqot jarayonida quyidagi nazariy, amaliy va diagnostik usullar qo‘llanildi: Nazariy usullar: Pedagogik, psixologik va surdopedagogik manbalarni tahlil qilish; Interfaol o‘qitish nazariyalarini solishtirish va umumlashtirish; Maxsus ehtiyojli

bolalar ta'limiga oid ilg'or tajribalarni o'rganish. Amaliy usullar: Dars jarayonida "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Rol o'ynash", "Bumerang" kabi interfaol metodlardan foydalanish; Guruhli, juftlikda va individual mashg'ulotlar tashkil etish; Ko'rgazmali vositalar, mimika, jestlar, subtitrlar va interfaol doskalar orqali nutqni idrok etishni qo'llab-quvvatlash. Diagnostik usullar: O'quvchilarning nutq faolligi, e'tibor, eshitish kompensatsiyasi va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini aniqlash uchun kuzatuv, so'rovnoma, psixologik test va intervyu usullari; Samaradorlikni aniqlash uchun taqqoslovchi tahlil va foizli natija usullaridan foydalanildi.

Tajriba-sinov ishlari bosqichlari:

1. Tayyorlov bosqichi – adabiyotlarni tahlil qilish, metodlarni tanlash, dastlabki diagnostika o'tkazish.
2. Asosiy bosqich – interfaol metodlar asosida 3 oy davomida mashg'ulotlar o'tkazish.
3. Nazorat bosqichi – tajriba va nazorat guruhleri natijalarini solishtirish, samaradorlikni baholash, xulosalar chiqarish.

Baholash mezonlari-Interfaol metodlarning samaradorligi quyidagi mezonlar asosida baholandi: O'quvchilarning bilimni mustaqil egallash darajasi; Nutqiy faollik va og'zaki muloqot sifati; Ijtimoiy hamkorlik va guruhda ishlash ko'nikmasi; Eshitish kompensator mexanizmlarining faolligi; O'quvchilarning o'z-o'zini baholash va o'rganishga motivatsiya darajasi. Metodologik asoslar: Tadqiqot L.S. Vygotskiy, S.L. Rubinshteyn, P.Ya. Galperin, R.E. Levina, O. Hasanov hamda O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tavsiya etilgan maxsus ta'lim konsepsiyalariga tayanadi. Metodologik yondashuv sifatida faoliyatga yo'naltirilgan, inklyuziv, konstruktivistik va kommunikativ yondashuvlar asos qilib olindi.

NATIJALAR

Tadqiqot doirasida eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar bilan 3 oylik tajriba-sinov ishlari olib borildi. Tajriba Toshkent shahridagi maxsus ibrat maktab-internatining 2–4-sinf o'quvchilari ishtirokida o'tkazildi. Umumiy 24 nafar o'quvchi tadqiqotga jalb etildi: 12 nafari tajriba guruhi, 12 nafari nazorat guruhi sifatida belgilandi. Tajriba davomida darslarda quyidagi interfaol metodlardan foydalanildi: "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Rol o'ynash", "Bumerang"; multimodal qo'llab-quvvatlash (jest, mimika, subtitrlar, vizual belgilar); hamkorlikda o'qitish va ko'rgazmali-didaktik vositalar asosida faol o'qitish. Tajriba natijalari bilim darajasi, nutqiy faollik, ijtimoiy hamkorlik, va motivatsiya ko'rsatkichlari asosida baholandi. Dastlabki diagnostika natijalari: Tajriba boshlanishida o'quvchilarning bilish va nutqiy faoliyat ko'rsatkichlari o'rtacha darajada bo'lgan. Tajriba guruhida faollik 42%, Nazorat guruhida 44% ni tashkil etdi. O'quvchilarda mustaqil fikrlash, og'zaki muloqot va hamkorlik ko'nikmalari sust rivojlanganligi kuzatildi.

Interfaol metodlarni joriy etish natijalari: Tajriba davomida interfaol metodlardan tizimli foydalanish natijasida quyidagi sifat o'zgarishlari kuzatildi:

	Ko'rsatkichlar	Tajriba guruhi (boshlang'ich)	Tajriba guruhi (yakuniy)	Nazorat guruhi (yakuniy)
Nutqiy faollik		41%	79%	
Ijtimoiy hamkorlik		45%	84%	58%
O'rganishga motivatsiya		47%	87%	61%
Diqqat va idrok faolligi		44%	81%	54%

Ushbu natijalar tajriba guruhida darslarda interfaol metodlarni qo'llash o'quvchilarning kognitiv (bilish), kommunikativ (nutqiy) va ijtimoiy faoliyatini sezilarli darajada rivojlantirganini ko'rsatdi.

Kuzatuv tahlili

Dars jarayonida o'qituvchining kuzatuvlari shuni ko'rsatdiki: interfaol metodlardan foydalanganda o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etishadi; nutqiy faollik, imo-ishora va mimika orqali muloqot jarayoni yaxshilanadi; o'quvchilarning o'z-o'zini baholash qobiliyati ortadi; o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida emotsional-psixologik aloqa mustahkamlanadi. Bu holat Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga mos keladi, ya'ni bolalarning yangi ko'nikmalari o'qituvchi yordamida faol muloqot jarayonida shakllanadi.

Ijtimoiy-kommunikativ o'zgarishlar

Tajriba davomida o'quvchilar o'zaro guruhli faoliyatlarda qatnashishga intildi, muloqot madaniyati shakllandi, rolli o'yinlar orqali o'zini erkin ifoda etish ko'nikmalari rivojlandi. O'quvchilar darsdan tashqari mashg'ulotlarda ham faol qatnashib, yangi so'z va iboralarni mustaqil qo'llay boshladilar. O'qituvchilarning qayd etishicha, interfaol metodlar eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun motivatsion muhit yaratgan, o'ziga ishonchni oshirgan va ijtimoiy moslashuv jarayonini tezlashtirgan.

Tahliliy natijalar

Tajriba yakunida o'tkazilgan so'rovnomma va diagnostika testlari quyidagi xulosalarni berdi: Interfaol metodlardan foydalangan o'quvchilar 78–87% ko'rsatkichda yuqori natijalarni qayd etgan; An'anaviy metodda o'qitilgan nazorat guruhi esa 54–61% oraliqda natija ko'rsatgan; Eng sezilarli o'sish nutqiy faollik (38%

o'sish) va ijtimoiy hamkorlik (39% o'sish) ko'rsatkichlarida qayd etildi. Shunday qilib, interfaol metodlar surdopedagogik ta'limda ta'lim sifati va o'quvchi faolligini oshiruvchi samarali mexanizm sifatida o'zini oqladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar: o'quvchilarning bilimni faol o'zlashtirish jarayonini 35–40% ga oshiradi; nutqni idrok etish va talaffuzni to'g'rilashni 1,5 barobar tezlashtiradi; o'quvchilarni muloqotga tayyorlaydi va ijtimoiy moslashuvni kuchaytiradi. Bu esa surdopedagogik ta'limda interfaol metodlardan foydalanish nafaqat dars samaradorligini, balki ta'limning psixologik, lingvistik va sotsial jihatlarining uyg'unligini ham ta'minlashini ilmiy jihatdan isbotlaydi. Muhokamaga olingan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, surdopedagogik ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning o'quv faoliyati, ijtimoiy moslashuvi va nutq rivojlanishida sezilarli ijobiy natijalar beradi. Ayniqsa, "Aqliy hujum", "Klaster", "Sinkveyn", "Rol o'ynash", "Insert", "Konseptual xarita" kabi metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarning idrok jarayonlarini faollashtirib, ularning mustaqil fikrlash, o'z fikrini og'zaki va imo-ishora orqali ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tajriba davomida aniqlanishicha, interfaol metodlar o'quvchilarni bilimlarni faqat eslab qolish emas, balki ularni tahlil qilish, solishtirish va ijodiy qo'llashga undaydi. Bu esa surdopedagogik ta'limda muhim komponent — kognitiv va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishga yordam beradi. Muhokama jarayonida olingan natijalar xorijiy va mahalliy olimlar (masalan, L.V. Zankov, R.M. Boskis, G.S. Danilova, O. Abdullaeva va boshqalar) tadqiqotlari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Ularning izlanishlari ham interfaol metodlarning o'quvchining faolligini oshirishda, nutq va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanini tasdiqlaydi. Bundan tashqari, muhokama davomida an'anaviy dars shakllari bilan interfaol metodlar taqqoslanib, interfaol metodlarda o'quvchi markazda bo'lishi, o'qituvchi esa faollashtiruvchi va yo'naltiruvchi rol o'ynashi aniqlangan. Bu pedagogik o'zgarishlar surdopedagogik ta'limni inklyuziv muhitga moslashtirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xulosa qilib aytganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlardan foydalanish surdopedagogik ta'limda: o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiradi; nutq, imo-ishora va yozma muloqot kompetensiyalarini rivojlantiradi; o'z-o'ziga ishonch, ijtimoiy integratsiya va motivatsiyani oshiradi; o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi pedagogik hamkorlikni mustahkamlaydi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqotlar va tahlillar natijasida aniqlanishicha, surdopedagogik ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish nafaqat eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtiradi, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham samarali ta'sir ko'rsatadi. Bunday metodlar o'quvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirib, uning mustaqil fikrlash, muloqot

qilish, ijodkorlik va muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini shakllantiradi. Interfaol yondashuv surdopedagogik ta'limning asosiy maqsadi — eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning to'laqonli kommunikativ va kognitiv rivojlanishini ta'minlashda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. U o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni mustahkamlaydi, o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirilgan, integrativ va motivatsion tarzda tashkil etishga imkon yaratadi. Shunday qilib, surdopedagogik ta'limda interfaol metodlardan tizimli foydalanish: ta'lim samaradorligini oshiradi; o'quvchilarda nutq, eshitish, va ijtimoiy adaptatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradi; o'quv muhitini inkluziv tamoyillarga moslashtiradi; zamonaviy pedagogik yondashuvlarga asoslangan ta'lim sifatini kafolatlaydi. Kelgusida interfaol metodlarning raqamli ta'lim texnologiyalari bilan uyg'unlashtirilgan shakllarini ishlab chiqish surdopedagogik ta'limning yanada rivojlanishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alias, A., Harun, A., & Kamaruddin, N. (2021). An Overview of The Use of Interactive Multimedia Teaching Aid For Deaf Students. EAI Digital Library.
2. Wauters, L., et al. (2017). Interactive Reading with Young Deaf and Hard-of-Hearing Children. Journal of Deaf Studies & Deaf Education.
3. Mich, O., et al. (2013). Interactive stories and exercises with dynamic feedback for deaf children. ScienceDirect.
4. Trussell, J. W., et al. (2018). Interactive Storybook Reading Instruction for Preschoolers Who Are Deaf or Hard of Hearing. ASHA Journals.
5. Mealings, K., et al. (2025). Listening and learning challenges for deaf or hard of hearing students in classroom scenarios. Tandfonline.
6. Anwar, R., et al. (2024). Effectiveness of STEM based workshop for deaf education. PMC/NCBI.
7. Ollaberganova, M. M. (2024). Korrektсион pedagogika asoslari. Inklyuziv ta'lim. CyberLeninka.
8. Qodirova, F. U., & Yunusova, X. Sh. Inklyuziv ta'lim: nazariya va metodika. Devedu.uz.
9. Rasulev, A. A. (n.d.). Pedagogika (Uslubiy). Onlayn PDF.
10. Pedagogika fanlarini o'qitish metodikasining predmeti (PDF). Uniwork.